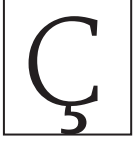

Çin'de at, ordu, aristokrasi ve ticâret

MERVE YİĞİT

Fergana atı, seramik heykelcik, Tang hânedânı (MS 618-907).

OĞUMUZ için at, neredeyse savaşıla özdeşleşmiştir. At üzerinde son sürat ilerleyen askerler, okçular; toz duman

içinde dehşet veren sahneler... Hepimiz bu görüntülere âşinâyızdır. Fakat atın Çin’de bir “savaş aracı” olarak kullanılması, aslında onun Çin târihi içinde edindiği en geç misyondur. Atlar, Shang hânedanlığı döneminde (MÖ 1600 – 1050) genellikle savaşlarda iki tekerlekli arabaların çektirilmesinde veya avcılık amacıyla kullanılıyordu. Çin’in kuzey ve güneyinde beliren atlı okçuların (Türkler) ülke için tehdit oluşturmalarıyla birlikte, at Çinliler için önem kazandı. Bundan önce taşıma aracı olarak kullanılan atlar savaş için eğitime başlandı. Bugün savaş ve at ilişkisi bize her ne kadar sıradan görünsün de at gibi hassas bir hayvanın savaşa uygun hâle getirilmesi pek kolay olmadı.

Çin felsefesi ve târihi uzmanı Herrlee G. Creel, Çinli bir süvârinin üç temel konuda becerikli olması gerektiğini söyler: biniş tekniğinde, atın savaş için eğitilmesinde ve son olarak atın beslenmesinde. Bunlar tam olduğunda atlar “normal” atlardan farklı olarak savaşın zorlu koşullarına uyum sağlayabilir. Creel şöyle demektedir: “MÖ 300 yılına kadar Çin’de at binildiğine dâir bir kanıt yoktur. Atın Çin’in hayatına dâhil olması, büyük ölçüde ülke sınırlarında yaşayan göçebe topluluklar vesilesiyledir.” Göçebelere kasıt elbette Türklerdir.

SEMÂVÎ FERGANA ATLARI

Söze “evvel zaman içinde” diye başlanabilecek bir zaman diliminde, MÖ 325 – 299 yıllarında sınır boylarında yaşayan göçebelerin binicilik tekniklerini merak eden imparator Wu-Ling, onlardan süvâri savaşına dâir bilgileri nasıl öğrenebileceğinin yolunu aradı. Asya’nın bu göçebe atlıları ülkesi Çin için ciddî bir tehlikeydi, diğer açıdan bu göçebeler Çin ordusunu güçlendirmek için ona ilham da vermişti. Wu-Ling, güç belâ bir okçu süvâri birliği kurdu. Zorlanmasının sebebi şuydu: Çin kültüründe uzun erkekler için cübbe giymek bir itibar göstergesiydi, fakat bu kıyâfetle ata binmek mümkün değildi;

geleneklerine bağlı Çinli erkeklerin hiç hoşuna gitmese de ata binmek için kıyâfetlerin boyu kısaltıldı.

Göçebe topluluklarla süren mücâdeleler esnâsında, Çinlilerin eline pek çok at geçmişti. Fakat Han hânedanlığı döneminde (MÖ 157 – 87) imparator Wu için, günümüzde Özbekistan’ın sınırları içindeki Fergana’da yetişen atlar en kıymetli at cinsiydi. Bu atlar “kan terleyen atlar” ve “cennet atları” olarak ünlenmişti. İmparator, Fergana atlarına sâhip olmak için Hunlarla savaşmayı göze aldı. İmparator Wu’ya göre, “Dağlara tırmanan, coşkun nehirleri ve derin vâdîleri aşan” bu semâvî atlar, Çin atlarından katbekat üstündü. Bâzı elçiler, Fergana halkının olağanüstü özelliklere sâhip atlara sâhip olduklarını, fakat bu atların Çinlilerden saklı tutulduğunu yazmışlardır.

Wu, anlaşmak amacıyla Fergana’ya bir elçi heyeti gönderdi. Hunlar, imparatorun talebini geri çevirdi. Bunun üzerine Wu, MÖ 104’te, binlerce askerlik orduyla Fergana üzerine sefer düzenledi. Kırk gün süren kuşatmanın ardından en iyi atları toplayarak ülke-

sine götürdü. Fakat Hunlarla yapılan savaş dört yıl boyunca sürdü, Çin’i iflâsa sürükleyerek Han hânedanlığının sonunu getirdi.

T’ang hânedanlığı (MS 619 – 906) döneminde Türk akınları Çin’in başkentini tehdit edecek seviyeye geldi. Süvâri birliklerini kuvvetlendirmek için büyük uğraş veren imparator Fergana’dan ve Uygurlar aracılığıyla Semerkand’dan atlar getirterek ordusundaki at sayısını 5 binden 700 bine çıkardı.

AT KARŞILIĞINDA İPEK VE ÇAY

Atlar, ipek ticâretinin de önemli bir parçasıydı. MÖ. III. yüzyıldan itibaren Çin, ipek karşılığında Hunlardan at aldı. Ancak bu alışveriş için Çinlilerin çok fazla ipek üretmesi gerekmiştir. IX. yüzyılın başlarında görülen yoğun ipek üretiminin zaman zaman Çinli kadın işçileri zorladığı, Uygurların aldıkları ipekten şikâyetçi oldukları târihçi Creel’in makâlesinde anılan diğer ilginç hâdiseler arasındadır. İpeğin yanında çay da ticârî ilişkilerin önemli

Çin’in ilk imparatoru Qin Shi Huang adına yapılmış pişmiş toprak heykeller, MÖ 210–209.

bir maddesiydi. Türklere yapılan çay satışının ve bunun karşılığında alınan atların kontrol edilmesini sağlamak için Sung hânedanlığı döneminde (960 – 1269) “Çay ve at ofisleri” açıldı, böylece yasal olmayan çay satışının da önüne geçilmek istendi. Bu uygulama Ming ve Ch’ing hânedanlıklarında da devam etti.

ZENGİNLİK VE STATÜ GÖSTERGESİ ATLAR

T’ang hânedanlığı döneminde at sayısının 700 bine yükselmesi atın politik, askerî ve sanatsal açıdan daha görünür olmasını sağlamıştı. Çin’in askerî sisteminde yeri giderek pekişen atlar bir

iktidar simgesi olarak imparatorların mezarlarında da görünmeye başladı. Bu dönemde ressamlar tanınırlıklarını artırmak için at tasvirlerine başladılar. 80’li yıllarda *New York Times*’ın sanat haberleri editörlüğünü yapan Grace Glueck’e göre, Çinli ressamlar, sınır komşuları toplulukların üstün binicilik özelliklerini fark edince bu gözlemlerini resimlerinde işlediler. Kuzey Song hânedanlığı döneminde (960 – 1127) Huang Zongdao tarafından çizilen “Ge-yik Avı” adlı resimde, elindeki okla at üzerinde ilerleyen bir Hıтайlı Türk görünmektedir.

Çin’in en tanınan ressamlarından olan Xu Beihong (1895 – 1953) ise yalnızca su

ve mürekkepten oluşan geleneksel Çin mürekkep sanatı ile yaptığı dört nala koşan at resimleri ile bilinir.

Atlar Çin kültüründe önemli bir yere sâhip olan ejderhâlar ile de ilişkilendirilmiştir. Çin kültüründe ejderhâ; yaşamın, doğurganlığın, yenilenmenin gücünü ve dolayısıyla ölümsüzlüğü temsil etmektedir. Atlar ise gücü ve sosyal sûtatüyü temsil eden varlıklardır. Bu sebeple kamusal alanlarda ve devlet törenlerinde özenle süslenmiş atlarla gösteriler düzenlenir. Han hânedanlığı döneminde imparatorun önünde dans etmesi için eğitilen atlar törenlerin vazgeçilmezi olmuştur. Bu atların şöhreti T’ang hânedanlığında zirveye ulaşır.

İki tekerlekli atlı araba, Qin ve Han hânedanlık dönemi. Metropolitan Sanat Müzesi.

Q. Xuan, Çin soylusu bir kadın ata biniyor, Yuan hânedânı dönemi (1235-1307).

Ayrıca bu dönemden itibaren polo ve atlı avcılık aristokratlar arasında moda olur. Buna istinâden Çin'in atlı kültüründe önemli yenilikler yaşanır ve daha kullanışlı, güvenilir koşum takımları üretilir. T'ang döneminde (618 – 906) aristokrat kadınların polo yarışlarını ve at binmelerini gösteren pek çok heykel mevcuttur. Ancak bütün bunlara rağmen Çin'de uzunca bir dönem halkın at binmesine müsâade edilmemiştir.

Türkler, Çin sınırında her zaman bir tehdit unsuru olarak Çin'in askerî politikasını ve dış ilişkilerini derinden etkilemiştir. Göçebelerin tehditlerini savuşturmak için çâreyi atlı birlikler kurmakta gören imparator Wu-Ling toplumda hâkim birtakım ön yargıyı

kırma konusunda ciddî bir sınav vermiştir.

İmparator Wu ise Çin'in gücünün hiçbir zaman Türklere erişemeyeceğini düşünmüş, bu uğurda Fergana'daki atları elde etmek uğruna mücâdeleler vermiştir. Bu süreçte ticârî ve diplomatik ilişkiler de gelişmiştir. Çinliler ipek ve çay sattıkları Hunlardan at satın almışlardır. Çin sanatının altın çağı olarak adlandırılan T'ang hânedanlığı döneminde at heykelleri en güzel formuna ulaşmış; ayrıca sözü edilen dönemde at başlı başına bir zenginlik ve güç alâmeti olmuştur.

KAY- **NAKÇA**
Ancient & Oriental, "The Horse in Chinese Art and Culture," erişim Şubat 18, 2017. <https://antiquities.co.uk/>

Collections/the-horse-in-chinese-art-and-culture.html

¶ Creel, H. G., "The Role of the Horse in Chinese History", *The American Historical Review* 70, Oxford University Press, no. 3, 1965, s. 647-672.

¶ Forrest, S., *The Age of the Horse: An Equine Journey Through Human History*, Atlantic Monthly Press, New York, 2016.

¶ Glueck, G., "Art Review; The Chinese Horse, A Symbol of Power", *The New York Times*, Ekim 24, 1997. <http://www.nytimes.com/1997/10/24/arts/art-review-the-chinese-horse-a-symbol-of-power.html>

¶ Miller, A. L., "The Woman Who Married a Horse: Five Ways of Looking at a Chinese Folktale", *Asian Folklore Studies* 54, Nanzan University, no. 2, 1995, s. 275-305.

¶ Ollis & Oostermeijer, "The Importance of the Horse in Chinese Art." erişim Şubat 18, 2017. http://www.ollisandoostermeijer.com/publications/the_importance_of_the_horse.html